

Szlaki turystyczne proponowane w folde-
rach z serii „Zwiedzamy Wielkopolskę” prze-
biegają przez miejsca związane ze znaczącymi
wydarzeniami historycznymi oraz szczytące się
i chlubiące cennymi zabytkami architektury
i związkami ze sławnymi osobami. W ramach
tej serii opracowano już dwa „literackie” szlaki:
„Adama Mickiewicza” i „Noblistów”. Kontynu-
ując tę serię prezentujemy kolejną, 196-
kilometrową, trasę turystyczną, która jeszcze
bardziej zwraca uwagę na szczególną „literac-
kość” Wielkopolski, będącej nie tylko kolebką
państwa polskiego, ale także miejscem naro-
dzin i kształtowania się naszego ojczystego
języka. Często nie uświadamiamy sobie bo-
wiem, jak wielu wybitnych poetów i pisarzy
związanych było na przestrzeni minionych
wieków z ziemiami nad Wartą, Prosną i Note-
cią: dla jednych było to miejsce urodzenia, dla
innych miejsce zamieszkania, a jeszcze inni –
to serdecznie podejmowani goście. Wielkopol-
ska jest chyba jedynym regionem Polski, w
którym przebywali niemal wszyscy najwybit-
niejsi przedstawiciele polskiego Parnasu.

Pierwszą pisarką w dziejach naszej literatu-
ry nazwać można córkę króla Polski Mieszka II
i Rychezy – księżniczkę Gertrudę (ok. 1025-
1108); jej dziełem jest zbiór 96 modlitw, pisa-
nych piękną łacińską prozą, zawartych w *Co-
dex Gertrudianus*, przechowywanym obecnie w
Cividale del Friuli we Włoszech. Jako, że ród
Piastów wywodzi się z Wielkopolski, stąd i
księżniczkę Gertrudę można uważać nie tylko
za pierwszą wielkopolską, ale i polską pisarkę.

W następnych wiekach z ziemi wielkopolskiej wywodzi się wielu ludzi pióra zasługujących na szczególną uwagę: jest to nie tylko nieznan z imienia dziejopis (zapewne XIII-wieczny), autor *Kroniki wielkopolskiej*, ale także kronikarz Janko z Czarnkowa (ok. 1320-1387); Jan Ostroróg – ojciec polskiej literatury politycznej (ok.1436-1501); Klemens Janicki (1516-1543) – znakomity poeta polskiego renesansu piszący (w czasach dominacji języka łacińskiego) wyłącznie po polsku, autor m.in. *Memoriału w sprawie uporządkowania Rzeczypospolitej*; Jakub Wujek (1541-1597) – autor słynnego przekładu Biblii; Sebastian Klo-nowic (ok. 1545-1602) – twórca poematu *Flis*; Samuel Twardowski (przed 1600-1661) – autor poematów, satyr i sielanek; Krzysztof Opaliński (1609-1655) – znany twórca zbioru satyr, Wojciech Bogusławski (1757-1829) – ojciec polskiego teatru i współtwórca opery narodowej, autor libretta śpiewogry *Cud mniemany czyli Krakowiaczy i Górale*.

W okresie pruskiej zaborczej niewoli tworzyli w Wielkopolsce: Franciszek Dzierżykraj Morawski (1783-1861) z Luboni koło Leszna – autor m.in. wierszy lirycznych oraz znanych bajek satyrycznych i politycznych; Stefan Garczyński (1805-1833) urodzony w Kosmowie koło Kalisza – autor *Wacława dziejów*; Ryszard Wincenty Berwiński (1819-1879) rodem z Polwicy koło Zaniemyśla – uważany za wybitnego wielkopolskiego poetę doby romantyzmu, Adam Asnyk (1838-1897) urodzony w Kaliszu – jeden z najwybitniejszych poetów okresu pozytywizmu.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w XX w. Wielkopolska chlubi się kolejnymi pokoleniami pisarzy i poetów. Są to m.in. bracia Hulewiczowie z Kościanek koło Słupcy: Jerzy (1886-1941), Bohdan (1888-1968) i Witold (1895-1941) – wydawcy dwutygodnika „Zdrój”, poświęconego kulturze i sztuce; Maria Dąbrowska (1889-1965), urodzona w Russo-wie koło Kalisza, pisarka, autorka m.in. *Nocy i*

dni; Arkady Fiedler (1894-1985) – słynny pisarz-podróżnik, Wojciech Bał (1907-1961), rodem z Ostrowa Wlkp. – poeta i dramatopisarz; Stanisław Grochowiak (1934-1976), urodzony w Lesznie – poeta, prozaik i dramatopisarz.

Natomiast do grona wybitnych współczesnych literatów z wielkopolskim rodowodem należą bez wątpienia: Stanisław Barańczak, Ryszard Krynicki, Włodzimierz Odojewski, Małgorzata Musierowicz oraz laureatka literackiej Nagrody Nobla z 1996 r. – Wisława Szymborska.

Sporą grupę tworzą literaci, którzy zamieszkiwali w gościnnej Wielkopolsce jedynie przez pewien okres swego życia. Wymienić tu należy urodzonego na Kaszubach Józefa Wybickiego (1747-1822) – autora słów naszego hymnu narodowego, Marię Konopnicką (1842-1910) – poetkę i nowelistkę, autorkę m.in. *O krasnoludkach i sierotce Marysi* oraz słów pieśni *Rota*, która lata dziecięce spędziła w Kaliszu. Z końcem XIX w. osiadł też na stałe w Miłosławiu, urodzony na Kujawach, Józef Kościelski (1845-1911) – poeta i dramaturg. Nie można też pominąć dwóch innych wybitnych postaci pochodzących z Kujaw: Jana Kasprowicza (1860-1926) – poety i dramaturga, absolwenta poznańskiego gimnazjum Marii Magdaleny oraz Stanisława Przybyszewskiego – pisarza i publicysty, związanego m.in. z Wągrowcem i Poznaniem. W latach 1920-1925, w zakupionym przez siebie majątku Kołaczkowo koło Wrześni, zamieszkał Władysław Reymont (1867-1925) – laureat literackiej Nagrody Nobla, powieściopisarz i nowelista, autor m.in. *Chłopów*.

W okresie międzywojennym przebywali w Wielkopolsce m.in.: pochodzący z Podbeskidzia poeta, prozaik i dramatopisarz Emil Zagadłowicz (1888-1978); poeta i dramatopisarz Artur Maria Swinarski (1900-1965); pisarz i publicysta, autor m.in. *Opowieści biblijnych* Zenon Kosidowski (1898-1978); poeta i saty-

ryk Jan Sztudynger (1904-1970), a po zakończeniu II wojny światowej osiedli na stałe w Poznaniu m.in.: poetka rodem z Wilna, Kazimiera Hłakowiczówna (1892-1983); urodzony w Tarnowie, dramaturg i poeta, autor tetralogii powieściowej *Jezus z Nazaretu* Roman Brandstaetter (1906-1987); prozaik i publicysta, urodzony w Wilnie, autor m.in. powieści *Wszystkie barwy codzienności* Eugeniusz Paukszta (1916-1979), a także wybitny marynista rodem z Pomorza Jerzy Pertek (1920-1989).

Równie liczną grupę stanowią literaci, którzy jedynie odwiedzali Wielkopolskę. Przybywało ich w regionie wielu, w tym najznamienitsi. Według tradycji, w opactwie benedyktyńskim w Lubiniu przebywać miał pierwszy polski dziejopis Gall Anonim (przełom XI/XII w.).

Plejadę ludzi pióra odwiedzających Wielkopolskę w czasach porozbiorowych otwiera wybitny pisarz polskiego Oświecenia Ignacy Krasicki (1735-1801) – poeta i prozaik, autor słynnych *Bajek i przypowieści*, *Satyr i Monachomachii*. Zmarł w Berlinie, a w marcu 1829 r. jego trumnę złożono w katedrze gnieźnieńskiej. W pierwszych latach XIX w. goszczono autora słynnych *Śpiewów historycznych* Juliana Ursyna Niemcewicza (1757--1841). W latach następnych przybyło do Wielkopolski trzech wieszczów narodowych: Adam Mickiewicz (1798-1855), który w trakcie swego pobytu, jeszcze przed powstaniem *Dziadów* i *Pana Tadeusza*, napisał tutaj słynną *Redutę Ordona*; Juliusz Słowacki (1809-1849) – poeta, dramaturg, autor m.in. *Kordiana*; poeta i dramaturg Zygmunt Krasiński (1812-1859) – autor m.in. *Nie-Boskiej komedii*. Na ziemi wielkopolskiej przebywali i inni wybitni literaci: poeta Seweryn Goszczyński (1801-1876) – autor powieści poetyckiej *Zamek kaniowski*; Wincenty Pol (1807-1872) – poeta, geograf i krajoznawca, autor m.in. *Pieśni o ziemi naszej*; powieściopisarz Józef Ignacy Kraszewski (1812-1887) – autor *Starej baśni*; poeta i prozaik Cy-

prian Kamil Norwid (1821-1883); poeta Teofil Lenartowicz (1822-1893), zwany „lirnikiem mazowieckim” (jego żona spoczywa w Miłosławiu); poeta Władysław Syrokomla (1823-1862) – autor m.in. poematu *Urodzony Jan Dęboróg*; poetka i powieściopisarka Jadwiga Łuszczewska (1834-1908), pisząca pod pseudonimem Deotyma, autorka słynnej *Panienki z okienka*. W końcu XIX w. kilkakrotnie odwiedził Wielkopolskę Henryk Sienkiewicz (1846-1916) – powieściopisarz, autor m.in. *Trylogii* i *Quo Vadis*, laureat literackiej Nagrody Nobla z 1905 r. W okresie międzywojennym XX w. wielokrotnie przyjeżdżał tutaj także znany humorysta, poeta i prozaik Kornel Makuszyński (1884-1953) – autor m.in. *Awantury o Basię* oraz poeta i współtwórca grupy „Skamander” Jan Lechoń (1899-1956).

Po II wojnie światowej przebywali w Wielkopolsce m.in.: dramaturg i prozaik Leon Kruczkowski (1900-1962)- autor m.in. powieści *Kordian i cham* oraz dramatu *Niemcy*; poeta, prozaik i publicysta Jarosław Iwaszkiewicz (1894-1980) – autor m.in. opowiadania *Młyn nad Lutynią*, którego akcja rozgrywa się w Wielkopolsce.

Z panteonu współczesnych nam literatów bywali w regionie m.in. laureaci literackiej Nagrody Nobla: Czesław Miłosz oraz urodzona w Bninie Wisława Szymborska.

Przypomnieć również należy osobę Karola Wojtyły (ur. 1920 r., w Wadowicach) – autora m.in. dramatu *Brat naszego Boga*, dziś papieża Jana Pawła II, który jeszcze jako arcybiskup krakowski wielokrotnie odwiedzał Wielkopolskę, a jako papież-pielgrzym przybywał w niej dotychczas pięciokrotnie (w 1979, 1983, 1997, 1999 i 2002 r.).

TRASA WYCIECZKI

Poznań — Objezierze — Łukowo —
— Wierzenica — Wronczyn — Gułtowy —
— Giecz — Środa Wlkp. — Polwica —
— Zaniemyśl — Bnin — Kórnik — Rogalin —
— Puszczykówko — Poznań, 196 km

0 km POZNAŃ

W stolicy Wielkopolski istnieje kilka placówek muzealnych związanych ze światem literatury (w nawiasach rok powstania): Muzeum Literackie Henryka Sienkiewicza przy Starym Rynku 84 (1978 r.), Pracownia-Muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego, ul. Wroniecka 14 (1986 r.), Mieszkanie-Pracownia Kazimierzy Iłakowiczówny, ul. Gajowa 4/8 oraz Izba Jerzego Pertka, ul. Zakręt 12. Oprócz tego, wędrując ulicami miasta, spotkamy pomniki Adama Mickiewicza, Jana Kochanowskiego i Jana Kasprowicza, popiersia Juliusza Słowackiego i Władysława Reymonta oraz szereg tablic pamiątkowych, poświęconych pisarzom i poetom.

Z Poznania wyjeżdżamy ul. Obornicką i szosą nr 11 w kierunku Koszalina.

9 km SUCHY LAS

Duża wieś gminna na płn. od Poznania. Na terenie pobliskiego poligonu wojskowego Biedrusko tereny nieistniejącej od 1948 r. wsi **Glinno** (1 km na wsch.), miejsca urodzenia Wojciecha Bogusławskiego. W miejscu dworu Bogusławskich z XVIII w., spalonego w 1951 r., gładz-pomnik W. Bogusławskiego z 1966 r.

18 km CHLUDOWO

Wieś. Kościół drewniany p.w. Wszystkich Świętych z 1736 r., pałac z 1875 r., przebudowany i rozbudowany po 1948 r. (ob. Dom Misyjny Księży Werbistów), otoczony parkiem krajobrazowym z XIX w. (7,1 ha), w którym w 1983 r. odsłonięto popiersie Romana Dmowskiego, pisarza i polityka, właściciela tego majątku w latach 1922-34. W zabudowaniach klasztornych w 1994 r. otwarto Muzeum Misyjno-Etnograficzne.

Szosa nr 11 podążamy dalej na płn. i na wysokości wsch. krańca wsi Wargowo zbaczamy w lewo, do centrum wsi.

23 km WARGOWO

Wieś. Eklektyczny dwór z 1889 r., z parkiem krajobrazowym (4,15 ha).

Lokalną drogą kierujemy się na płn.-zach., poprzez wieś Kowalewko.

27 km OBJEZIERZE

Wieś. Kościół p.w. św. Bartłomieja z pocz. XIII w., rozbudowany w XVI w. oraz w XIX i XX w., z elementami romańskimi, późnogotyckimi i późnobarokowymi. Pałac klasycystyczny z lat 1786-92, rozbudowany w latach 1840-41 i 1905-06. Na przełomie XVIII i XIX w. pałac był siedzibą Anieli z Kwileckich Węgorzewskiej i jej męża Wojciecha, a następnie (do 1939 r.) w rękę rodu Turnów. Pałac objezierski w XIX w. pełnił rolę niezwykle żywego ośrodka polskiego życia kulturalnego i narodowego, zasługującego na miano wielkopolskiego Parnasu. Gościli tu m.in.: Julian Ursyn Niemcewicz (kwiecień 1804 r.), Stefan Garczyński (grudzień 1831 r.), wieszcz narodowy Adam Mickiewicz (grudzień 1831 r.), Wincenty Pol, (czerwiec 1832 r.), poetka i powieściopisarka Narcyza Żmichowska, pseud. Gabryella, autorka m.in. Poganki (wrzesień 1839 r. i od czerwca 1844 do lutego

1845 r.), Władysław Syrokomla (czerwiec 1858 r.), Antoni Edward Odyniec, autor m.in. rozpoczynającej się od słów *Precz, precz od nas smutek wszelki...* słynnej *Pieśni Filaretów* (1862 r.) i Józef Ignacy Kraszewski (maj 1867 r.). Na frontowej fasadzie pałacu wmurowane są dwie tablice upamiętniające pobyt A. Mickiewicza oraz J.I. Kraszewskiego. Pałac otoczony jest parkiem krajobrazowym z XVIII-XIX w. (8,55 ha), w którym na uwagę zasługuje lipa Kraszewskiego (obw. ponad 330 cm) i kopiec Kościuszki z ok. 1930 r. W Objezierzu urodził się znany filolog, historyk literatury, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i Lwowskiego, a zarazem poeta i dramaturg, autor m.in. *Ostatków*, *Listu żelaznego* Antoni Małecki (1821-1913).

Lokalną drogą kierujemy się na ptn.-wsch., do szosy nr 11 Poznań-Koszalin, którą skręcamy w lewo.

33 km OBORNIKI

Miasto powiatowe przy ujściu rzeki Welny do Warty. 17,5 tys. mieszkańców. Przemysł materiałów budowlanych, drzewny i spożywczy. Gotycki kościół p.w. Wniebowzięcia NMP z XV/XVI w., barokowy kościół szachulcowy p.w. św. Krzyża i poewangelicki kościół p.w. św. Józefa Oblubieńca NMP z 1900 r. (z nową wieżą z 1999 r., 65 m. wys.). Przy ul. Paderewskiego głaz-pomnik z 1984 r., upamiętniający przejazd przez miasto w dniu 26.XII.1918 r., wybitnego muzyka, a zarazem polityka Ignacego Jana Paderewskiego (1860-1941).

Wyjazd z miasta drogą nr 187 w kierunku Murowanej Gośliny.

37 km ŁUKOWO

Wieś. Kościół drewniany p.w. św. Michała Archanioła z 1780 r. oraz pałac klasycystyczny z pocz. XIX w., przebudowany w 1877 r., ze skrzydłem pld. dobudowanym w końcu XIX w., z parkiem krajobrazowym z XIX w. (11,5 ha). W okresie świąt Bożego Narodzenia 1831 r. gośćmi w pałacu Klementyny i Józefa Gra-

bowskich byli poeci: Adam Mickiewicz, Stefan Garczyński i Wincenty Pol, którzy uczestniczyli w wigilijnej wieczerzy oraz w pasterce w tutejszym kościele. Tutaj też A. Mickiewicz spotkał się ze swym bratem Franciszkiem, powstańcem 1831 r., który po powrocie z internowania, do 1859 r., zamieszkiwał w Łukowie (zmarł w 1862 r. w pobliskim Rożnowie). Pobyt A. Mickiewicza upamiętniają tablice: na pałacu (z 1955 r.) i w kruchcie kościoła (z 1998 r.). Łukowo odwiedził ponownie czerwcem 1832 r. Wincenty Pol.

Kierując się na pld. wsch. dojeżdżamy w Murowanej Goślinie do szosy nr 196 Wągrowiec-Poznań i skręcamy w prawo, na pld.

53 km MUROWANA GOŚLINA

Miasto, 9,8 tys. mieszkańców. Lokalny ośrodek gospodarczy. Kościół p.w. św. Jakuba, pierwotnie późnogotycki, z XV/XVI w., później kilkakrotnie przebudowywany (powiększony w 1717 r. o barokowe prezbiterium, w latach 1830-31 przedłużono nawę od zach.) oraz klasycystyczny poewangelicki kościół p.w. Św. Ducha z lat 1784-1803. W parku krajobrazowym z XIX w. (1,21 ha) eklektyczny pałac z 1841 r., przed którym rośnie 700-letni cis o 5 pniach. Na pld.-zach. od miasta od 1983 r. budowana jest nowoczesna dzielnica – Zielone Wzgórza.

W Murowanej Goślinie urodził się Bonawentura Graczyński (1859-1922), filolog grecki, autor poezji i dramatów w języku starogreckim oraz tłumacz.

60 km OWIŃSKA

Duża wieś na prawym brzegu Warty. Dawny zespół klasztorny cysterek, ufundowany w XIII w. Obecnie w jego skład wchodzi: późnobarokowy kościół p.w. św. Jana Chrzciciela z lat 1720-28 (arch. Pompeo Ferrari), z częściowym wykorzystaniem starych murów romań-

skich (ok. 1250 r.) i gotyckich (XIV w.), z wieżą z ok. 1700 r. Przylegający klasztor barokową formę otrzymał ok. 1700 r. (arch. J. Catenazzi i P. Ferrari), a przebudowany został w XVIII i XIX w. Obecnie jest tu Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla dzieci niewidomych. Przy dawnych zabudowaniach klasztornych park z XVIII/XIX w. (7,26 ha). W pobliżu ogrodzenia parkowego pomnikowy dąb o obw. 770 cm. W części pld. wsi nieczynny renesansowy kościół p.w. św. Mikołaja z XVI w., przebudowany w XVII w. (barokowe szczyty), natomiast w części wsch. klasycystyczny pałac z lat 1804-06, otoczony parkiem krajobrazowym (16,5 ha) ze stawem.

65 km CZERWONAK

Duża wieś gminna o charakterze przemysłowym, położona na prawym brzegu Warty oraz na stokach wznoszącej się wysoczyzny, której kulminację stanowi Dziewicza Góra (143 m n.p.m. Do Czerwonaka od wschodu przylegają tereny Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka (pow. 9981 ha), utworzonego w 1993 r.

Na pld. krańcu wsi skręcamy w lewo, lokalną drogą na pld.-wsch. do Kicina.

68 km KICIN

Wieś u podnóża Dziewiczej Góry. Kościół drewniany p.w. św. Józefa z lat 1749-51, z wieżą dobudowaną w 1863 r. W centrum wsi podcieniowa kuźnia z XIX/XX w. i dawny zajazd z ok. 1910 r.

Z centrum wsi kierujemy się lokalną szosą na wsch., w kierunku Tuczna, Wronczyzna i Pobiedzisk.

75 km WIERZONKA

Wieś nad rzeką Główną, z zespołem zabudowań folwarcznych z XIX/XX w. oraz dworem z I poł. XIX w., przebudowanym w XX w. i parkiem krajobrazowym z I poł. XIX w. (15,13 ha).

Na skraju wsi zbaczamy z szosy do Tuczna, kierując się na pld.-zach. lokalną drogą do Wierzenicy.

77 km WIERZENICA

Wieś nad rzeką Główną. Kościół drewniany p.w. św. Mikołaja sprzed 1589 r., z kruchtą i wieżą z lat 1771-78 oraz dobudowanym ok. 1870 r. od płn. grobowcem rodziny Cieszkowskich, przebudowanym ok. 1930-32 r. Wewnątrz, w oltarzu głównym, obraz MB z Dzieciątkiem z 1636 r., z napisem fundacyjnym, oraz neoklasycyzy pomnik grobowy filozofa Augusta Cieszkowskiego (1814-94) z XIX w., z drzwiami z brązu wg projektu poety i rzeźbiarza Teofila Lenartowicza. Dwór Cieszkowskich sprzed poł. XIX w., otoczony parkiem krajobrazowym (2,55 ha), rozplanowanym w poł. XIX w. Na krańcu wsch. wsi dawna karczma podcieniowa z XVIII lub I poł. XIX w.

W wierzenickim dworze Cieszkowskich w latach 1843-45 sześciokrotnie gościł poeta Zygmunt Krasiński. Zalesione wzgórze na pld. od wsi, tuż za rzeką Główną, niegdyś miejsce spacerów poety, nazywane jest Wzgórzem Krasińskiego.

Z Wierzenicy wracamy do Wierzonki i podążamy dalej na płn.- wsch., w kierunku Tuczna, wzdłuż pld. granicy Parku Krajobrazowego Puszcza Zielonka.

85 km TUCZNO

Nieduża wieś położona pomiędzy jeziorami Kołatkowskim (78 ha) i Tuczo (13 ha), z osiedlem domków letniskowych.

Podążamy dalej szosą na pld. wsch., w kierunku Pobiedzisk.

91 km WRONCZYN

Wieś na płn. brzegu jez. Wronczyńskiego Małego (21 ha). Kościół p.w. św. Stanisława bpa z 1975 r. i drewniana dzwonnica z 1762 r. W zach. części wsi dwór, zapewne z XVIII/XIX w, powiększony w XX w. o skrzydła boczne, otoczony parkiem krajobrazowym (2,66 ha) z pocz. XX w. W okresie międzywojennym XX w. zamieszkiwał tutaj wnuk Maksymiliana Jac-

kowskiego (1815-1905), patrona wielkopolskich kółek rolniczych Tadeusz Gustaw Jackowski (1889-1972), dyplomata, towarzysko związany ze środowiskiem literackim „Skamandra”. Jego żona Anna (aktorka) była siostrą znanego reżysera teatralnego Leona Schillera. W dworze Jackowskich gościło wiele znanych wówczas postaci polskiego życia kulturalnego, m.in. Kornel Makuszyński oraz członkowie grupy poetyckiej „Skamander”: Jan Lechoń i – prawdopodobnie – Antoni Słonimski.

97 km POBIEDZISKA

Miasto liczące ok. 8 tys. mieszkańców, położone pomiędzy jeziorami: Biezdruchowskim (49 ha), Małym (6 ha) i Dobra (12 ha). Huta szkła. Kościół wczesnogotycki p.w. św. Michała Archanioła z XIII/XIV w., przebudowany w latach 1579-98, i drewniana dzwonnica z XIX w.; klasycystyczny kościół p.w. Św. Ducha z I poł. XIX w. Zespół starej zabudowy, m.in. w rynku dom szachulcowy (nr 7) z XIX w. W części wsch. miasta zespół zabudowań klasztoru zgromadzenia sióstr Sacre Coeur, zbudowany po 1921 r., zaś na zach. krańcu miasta, tuż przy szosie nr 5, najnowsza atrakcja Pobiedzisk – Skansen Miniatur, w którym ustawiane są makiety najciekawszych obiektów zabytkowych oraz interesujących fragmentów zabudowy miast wielkopolskich.

Opuszczamy miasto szosą na płd.-zach., w kierunku Kostrzyna.

101 km PROMNO

Wieś położona na terenie Parku Krajobrazowego Promno, utworzonego w 1993 r., obejmującego tereny leśne znane z walorów przyrodniczych i widokowych (pow. 2077 ha).

109 km KOSTRZYN

Miasto liczące ok. 8 tys. mieszkańców. Późnogotycki kościół p.w. św. Piotra i Pawła z XVI

w przebudowany w XVII i XVIII w., a przy nim drewniana dzwonnica z 1871 r. Na budynku biblioteki przy ul. Poznańskiej 26 tablica pamiątkowa poetki Kazimiery Iłakowiczówny z 1988 r. W lipcu 1858 r. przebywał w Kostrzynie Władysław Syrokomla.

Z miasta kierujemy się na drogę krajową nr 2 i podążamy nią na wsch.

114 km SIEDLEC

Wieś. Po lewej stronie drogi nr 2 późnobarokowy kościół p.w. św. Mikołaja z lat 1770-75 o założeniu centralnym, po prawej pałac barokowo-klasycystyczny z lat 1770-75, otoczony parkiem krajobrazowym z XVIII/XIX w. (6,20 ha).

Z szosy nr 2 skręcamy w prawo, na płd.-wsch., poruszamy się lokalną szosą w kierunku Giecza.

119 km GUŁTOWY

Duża wieś. Kościół szachulcowy p.w. św. Kazimierza z lat 1737-38, ukończony i wyposażony w latach 1750-60, z wieżą drewnianą, dobudowaną w 1834 r. W rozległym parku krajobrazowym z XVIII/XIX w. (18,3 ha) barokowo-klasycystyczny pałac Bnińskich z lat 1780-86 (arch. Ignacy Graff) oraz oficyna z 1780 r. W czerwcu 1821 r. gościł tu Julian Ursyn Niemcewicz, spokrewniony z Marią z Radziwiłłów, żoną ówczesnego właściciela wsi Aleksandra Bnińskiego

125 km GIECZ

Wieś nad rzeką Moskawą (dopływ Warty), jeden z najważniejszych grodów w Wielkopolsce w okresie kształtowania się państwa polskiego. Pozostałością po nim jest zachowane wielkie grodzisko z przełomu IX/X w., o obw. 625 m i wałach wys. 9 m, zwane „Grodziszczkiem” – od 1963 r. rezerwat archeologiczny i muzeum. W części płn. grodziska odsłonięto

relikty kamiennej świątyni romańskiej z przełomu X/XI w., a w części pld. fundamenty niedokończzonego kompleksu architektonicznego – rotundy i palatium z XI w. Pośród grodziska drewniany kościół p.w. św. Jana Chrzciciela z 1767 r.

We wsi, dawnej osadzie targowej, romański kościół p.w. NMP Wniebowziętej z II poł. XII w. Na cmentarzu przykościelnym mogiła Stanisława Hebanowskiego (1820-98), architekta, budowniczego m.in. Teatru Polskiego w Poznaniu oraz jego wnuka, także Stanisława Hebanowskiego (1912--83) – pisarza i reżysera teatralnego.

W lipcu 1858 r. Władysław Syrokomla w trakcie swej podróży po Wielkopolsce zwiedzał Giecz oraz pobliską Górę Górzno (124 m n.p.m.), zwaną też Górą Ludgardy.

W Gieczu zbaczamy się w prawo (na pld.-zach.), szosą w kierunku Środy Wlkp.

137 km ŚRODA WLKP.

Miasto powiatowe nad rzekami: Moskawą i Średzką Strugą, liczące ok. 22 tys. mieszkańców. Przemysł spożywczy, metalowy i lekki. Późnogotycka kolegiata farna p.w. NMP Wniebowziętej z XV w., przebudowana w XVI w., z renesansową kaplicą grobową Gostomskich z lat 1598--1602. Poewangelicki kościół neoromański p.w. Najświętszego Serca Jezusa z lat 1881- 88. Zespół starej zabudowy. W mieście gościli m.in.: autor słów hymnu narodowego Józef Wybicki (1780 r.), Julian Ursyn Niemcewicz (sierpień 1831 r.) i Władysław Syrokomla (lipiec 1858 r.). Na cmentarzu średzkim spoczywa wielkopolska literatka Maria Radziejewska (1875-1911), związana romanssem z Henrykiem Sienkiewiczem.

Wyjeżdżamy z miasta szosą nr 432 na pld.-zach., w kierunku Śremu. Tuż przed Zaniemyślem zbaczamy 1 km w prawo, do Polwicy.

149 km POLWICA

Wieś. Dwór z końca XIX w., z piętrową dobudówką z I poł. XX w. oraz parkiem krajobrazowym z XVIII w. (pow. 1,8 ha). Tutaj przyszedł na świat poeta, publicysta i działacz polityczny Ryszard Wincenty Berwiński, autor m.in. poematu *Don Juan Poznański, Bogunki na Gople, Powieści wielkopolskich*. Fakt ten upamiętnia tablica wmurowana w 1979 r. w ścianę frontową dworu.

Wracamy do szosy Środa-Śrem i kierujemy się w prawo.

150 km ZANIEMYŚL

Niegdyś miasto, dziś duża wieś gminna nad jez. Raczyńskim (84 ha), popularna miejscowość letniskowa. Zespół starej zabudowy małomiasteczkowej. Pośrodku pl. Berwińskiego (dawny rynek) ze skromnym pomnikiem (1979 r.) R.W. Berwińskiego, urodzonego w pobliskiej Polwicy. Poewangelicki kościół Niepokalanego Serca NMP z 1854 r. W płd. części wsi neogotycki kościół p.w. św. Wawrzyńca z lat 1840-42, a przy nim klasycystyczny grobowiec Edwarda Raczyńskiego (1786-1845), mecenaś nauki i sztuki, fundatora Biblioteki Raczyńskich i wodociągów w Poznaniu, autora m.in. *Wspomnień Wielkopolski*. Na tumbie spizowy pomnik żony E. Raczyńskiego – Konstancji z Potockich, dżuta Alberta Wolffa z 1841 r. Na jez. Raczyńskim Wyspa Edwarda (2,9 ha), porośnięta starodrzewem liściastym, a na niej romantyczny dom w stylu szwajcarskim, zbudowany w latach 1817-19 dla E. Raczyńskiego, właściciela wyspy w latach 1815-45.

Z Zaniemyśla podążamy szosą w kierunku Kónnika, lecz na wysokości wsi Jezioro Wielkie zbaczamy w lewo.

160 km BNIN

Niegdyś samodzielne miasto na przesmyku między jeziorami Kórnickim (82 ha) i Żnińskim (226 ha), w 1942 r. włączone do Kórnika. Ratusz barokowy z poł. XVIII w., kościół poewangelicki św. Wojciecha z lat 1826-27 oraz zespół starej zabudowy miejskiej. Przy tutejszym cmentarzu do 1942 r. wznosił się gotycki kościół p.w. św. Wojciecha i Jadwigi Śląskiej z XV w., w którym w 1923 r. ochrzczono Wisławę Szymborską, poetkę, laureatkę literackiej Nagrody Nobla. W Bninie urodziła się także XIX-wieczna poetka i publicystka Julia z Mołińskich Woykowska, autorka m.in. *Żony księżycowej*, *Piosnek dla ludu wiejskiego*.

Wyjeżdżamy z Bnina w kierunku płn., szosą nr 434 (Śrem-Kórnik).

162 km KÓRNIK

Miasto nad jez. Kórnickim, liczące 6,2 tys. mieszkańców. Lokalny ośrodek usługowy; placówki naukowe PAN. Gotycki kościół p.w. Wszystkich Świętych z ok. 1437 r., przebudowany po 1838 r. Zespół starej zabudowy miejskiej. Zamek z ok. 1520 r., w obecnej formie w stylu neogotyku angielskiego z lat 1838-61, z muzeum wewnątrz i Biblioteką Kórnicką. Obok park – arboretum o pow. 33,5 ha, z najbogatszą w Polsce kolekcją drzew i krzewów (ok. 3000 gatunków i odmian europejskich, azjatyckich i amerykańskich) i muzeum dendrologiczne, utworzone w 1993 r. Pomiedzy arboretum a jeziorem położony jest kompleks zabudowań dawnego folwarku, zwanego Prowentem (niegdyś teren ten administracyjnie należał do pobliskiego Bnina). W jednej z oficyn przysłała na świat poetka i noblistka Wisława Szymborska (jej ojciec był rządcą tutejszego majątku), co upamiętnia skromna tablica. Szymborska gościła w swym rodzinnym mieście w 1969, 1980 i 1992 r. W Kórniku przebywali również:

Lucjan Siemieński, autor m.in. poematów: *Pan i chłop*, *Trzy wieszczby* (czerwiec 1843 r.) i Władysław Syrokomla (czerwiec 1858 r.).

Na płn. krańcu miasta zbaczamy w lewo, na zach., i poruszamy się szosą nr 431 w kierunku Mosiny.

175 km ROGALIN

Wieś na skraju doliny Warty. Dawna posiadłość rodu Raczyńskich. Obszerne założenie pałacowo-parkowe z późnobarokowo-klasykistycznym pałacem z lat 1768-76, ostatecznie wykończonym ok. 1815 r. (obecnie korpus główny pałacu jest w trakcie remontu, a część zbiorów muzealnych prezentowana jest w galeriach i oficynie). W sąsiedztwie pałacu Galeria Rogalińska Edwarda Aleksandra Raczyńskiego (budynek z lat 1910-12), powozownia, a na przeciwnym krańcu założenia pałacowego dawna neoklasycyzycka kaplica pałacowa z lat 1817-20 – mauzoleum rodu Raczyńskich (ob. kościół p.w. św. Marcelina). Tuż za pałacem, od strony zach., park francuski, przechodzący dalej w rozległy park krajobrazowy o łącznej pow. 32 ha. Stoją w nim trzy słynne dęby (częściowo obumarłe): „Lech” (obw. 930 cm), „Czech” (obw. 810 cm) i „Rus” (obw. 670 cm). W okolicy wsi i na łąkach nadwarciańskich spotykamy największe w Europie skupisko starych dębów. Tereny te wchodziły w skład Rogalińskiego Parku Krajobrazowego (pow. 12750 ha), utworzonego w 1997 r.

W Rogalinie urodził się Krzysztof Arciszewski, znany bardziej jako generał artylerii, mniej jako autor traktatów, poezji, pamiętników. Współautorem tych poezji był jego brat Elias Arciszewski. W XIX w. gośćmi Raczyńskich w Rogalinie byli: Julian Ursyn Niemcewicz (sierpień 1831 r.) oraz trzykrotnie Henryk Sienkiewicz (w 1880, 1893 i 1895 r.). W trakcie pobytu w Rogalinie Sienkiewicz napisał fragmenty powieści *Rodzina Połanieckich*. Pobyty pisarza upamiętnia głaz z okolicznościową tablicą, ustawiony w pałacowym parku w 1993 r.

177 km ROGALINEK

Wieś położona na prawym brzegu Warty, z drewnianym kościołem p.w. św. Michała Archanioła i Matki Bożej Wspomożenia Wiernych z XVII/XVIII w.

Szosa nr 431 kierujemy się dalej na zach., lecz wkrótce, za mostem na Warcie, skręcamy w prawo do Puszczykowa.

182 km PUSZCZYKÓWKO

Niegdyś samodzielna wieś, obecnie osada wchodząca w skład miasta Puszczykowa, liczącego 8,7 tys. mieszkańców, położonego na lewym brzegu Warty i na wsch. krańcu Wielkopolskiego Parku Narodowego. W Puszczykówku zachowała się stara zabudowa letniskowa z końca XIX i pocz. XX w. Przy ul. Słowackiego 1 znajduje się willa z 1920 r., w której, w latach 1948-85, mieszkał i tworzył słynny podróżnik, a zarazem pisarz Arkady Fiedler, autor wielu książek m.in.: *Ryby śpiewają w Ukajali*, *Kanada pachnąca żywicą*, *Dywizjon 303*, *Mój ojciec i dęby*. W willi tej, w grudniu 1973 r., otwarto Muzeum „Pod Totemem” – Pracownię Literacką Arkady Fiedlera, a otaczający ją ogród zdobi ekspozycja kopii kultowych rzeźb indiańskich oraz piramidy egipskiej.

Z puszczykowskim domem Fiedlerów związany był także Zenon Kosidowski, kuzyn A. Fiedlera. Przybywał tu wielokrotnie, spędzając u rodziny niekiedy także wakacje.

Ulicami Puszczykowa kierujemy się na zach., a następnie skręcamy w prawo, na szosę nr 430 Mosina-Poznań.

196 km POZNAŃ

Wjazd do miasta od strony płd. (Dolna Wil-da lub ul. 28 Czerwca).

Tekst: Jerzy Sobczak
Zdjęcia: Jerzy Sobczak
Projekt graficzny serii: J.B. Łojan
ISBN 83-87816-38-8
Wydawnictwo WBP, Poznań 2003